

ні Г. – “брати крєвныє”. Оригінал документа був скріплений “печатю и подписом” Г. “власне руки... по полску”. Названі юридичні особи, присутні у Турові під час складання цього заповіту: владика туровський і пінський Кирило, війський мозирський і суддя земський пінський Іван Фурс та два білоруських шляхтичі брати Онуфрій та Федір Коштюшковичі, що скріпили заповіт Г. своїми підписами і названі нею – “приятелі мої”. Ще на початку грудня 1582 р. Г. була жива, бо 2 грудня 1582 року канцлер Волович від імені крєвних Гальшки по бабці княгині Тетяни Гольшанської викликав київського воєводу князя *В.-К. Острозького* і “його братанку воєводу познанську пані Лукашову Гуркову княжну Гальшку Іліну Острозьку” у справі про третю частину Степаня, Горбатовя, Золотуїва. Натомість вже 29 грудня князь *Януш Острозький* у листі до імператора Рудольфа повідомив, що не може прибути до нього з приводу необхідності розпоряджатись справами по сестрі своїй княжні Гальшці, “познанській воєводині”.

Образ Гальшки приваблював багатьох письменників. Їй присвятили свої твори поляки І.-Ю. Крашевський, Ю. Шуйський, І. Войцеховський, росіянин В. Соловійов, українець І. Савчин та ін.

Народна традиція передала до наших днів багато легенд про Гальшку, княжну Острозьку, про її виняткову красу, хоч її оригінального портрета або малюнка із сучасним зображенням не вдалось відшукати. Загальнопоширеним є уявне зображення Гальшки, створене польським художником Яном Матейком (1838-1893). Він зобразив Беату Костелецьку разом із дочкою Гальшкою на картині “Проповідь Петра Скарги”.

Джерела і література: Заповіт Гальшки Острозької. 1579 // ЦДДАУК. – Ф. 26. – Луцьк. зем. суд. – Кн. 4 (2057). – Арк. 38-39; Заповіт княжни Гальшки Острозької 1579, 16 березня / Підгот. Л. Демченко // Острозька давнина: Дослідження

і матеріали / Відп. редактор І. З. Мицько. – Вип. 1. – Львів, 1995. – С. 110-111; Ковальський М. Гальшка, княжна Острозька // Острозькі просвітники. – Острог, 2000. – С. 17-23; Його ж. Гальшка. Іст. повість // Зоря комунізму. – 1990. – 8, 3, 15, 17, 20, 22, 24, 27, 28, 31 березня, 3 і 5 квітня; Його ж. Етюди з історії Острога: Нариси. – Острог, 1998. – С. 29-81; Перлштейн А. Несколько слов о княжестве Острогском // Временник ОИДР. – Москва, 1852. – Кн. 14. – С. 41-43; Шараневич І. Гальшка княгиня острожская: Оповіданіє історичне. – Львів, 1880; Яковенко Н. Цікавий документ // Жовтень. – 1985. – № 2. – С. 128; Caro. Beata und Halszka, eine polnisch – russische Geschichte aus dem XVI Jhr. – 1883; Deiches E. Halszka z Ostroga w dramacie i historyi. – Kraków, 1891; Halszka z Ostroga // S. Orgelbranda Encyklopedja Powszechna. – Warszawa, 1900. – Т. 6. – С. 485; Przeździecki – Nakeske. – Elżabieta ks. Ostrogska // Biblioteka Warszawska. – 1862. – IV; Rzeździecki A. Przygody księżnej Halszki Ostrogskiej // Jagiellonki Polskie w XVI wieku. Obrazy rodziny i dworu Zygmunta I i Zygmunta Augusta królów Polskich. – Kraków, 1868. – Т. 6.

Микола Ковальський

Острозька ординація

Польське або коронне право не дозволяло розпоряджатися за тестаментом (заповітом) земельними володіннями, які після смерті власника йшли у рівний поділ між синами. Тому деякі магнати Речі Посполитої, бажаючи забезпечити назавжди могутність своїх родів, намагалися отримати королівський дозвіл, щоб їхня власність у майбутньому не могла бути поділеною чи забраною в борг. Розпорядження щодо такого дозволу від латинського слова “ordinatio” (приведення в порядок, влаштування) отримало назву ординації чи майорату, а вказаний таким правом власник став називатися ординатом чи майоратом.

Князь *Януш Острозький*, який довго не мав прямого спадкоємця і не бажав, щоб його маєтності перейшли до нащадків бра-

та Олександра, порушив перед королем питання про створення на його землях майорату (ординації) і отримав на це дозвіл сейму в 1609 р. Майже десять років по тому побачила світ устава цієї ординації, вписана 1618 р. до книг Люблінського трибуналу після смерті малолітнього сина Януша Яна-Володимира. Коронний сейм затвердив цю уставу 1624 року. Згідно із заповітом *Януша Острозького* († 1620 р.), ординація (майорат) мала перейти у власність до представників чоловічої лінії князів Заславських, синів його дочки Єфросинії. Першим ординатом із Заславських став Франциск, потім – Владислав-Домінік.

Ординація включала 24 міста і 593 села. Ординат мав виставляти на “кожну потребу вітчизни” 300 кіннотників і стільки ж піхоти, утримувати в бойовому порядку Острозький та ін. замки на території майорату, використовувати як військові регалії герб князів *Острозьких*. Після смерті Владислава-Домініка ординатом став його єдиний син Олександр. Після смерті Олександра в 1673 р. чоловіча лінія князів Заславських перервалася, і знову постало питання про чергового ордината.

Згідно з уставою ординації після вигасання князів *Острозьких* і князів Заславських вона мала дістатися кавалерові Мальтійського ордену, обраному на коронному сеймі більшістю голосів. Однак, оскільки сейм після 1673 р. згоди в цьому питанні не досягнув, то ординація перейшла у власність Юзефа Любомирського, чоловіка Теофілії Заславської, рідної сестри Олександра. Далі ординація дісталася доньці Любомирських Юзефі Марії і, нарешті, її сину Янушові Сангушкові. Сангушко нащадків не мав і 7.12.1753 р. поділив землі ординації між різними родинами. Половина Острога, що належала до майорату, і Межирич із прилеглистями стали власністю великого коронного канцлера Яна Малаховського.

Хоч ОА і не знаходилася на території ординації, однак, згідно з *актом поділу воло-*

дінь В.-К. Острозького між його синами Янушем і Олександром 1603 р., перебувала у спільному управлінні обох синів Василя-Костянтина: *Олександра і Януша*. Формально цей принцип зберігався після смерті князя *Януша Острозького*, проте, фактично, ні Франциск, ні Владислав-Домінік Заславський ніякого інтересу до згасаючої ОА не виявляли.

Джерела: Існують численні брошури і публікації про ОО, зокрема, у ВР ЛННБУС.

Література: К-ій. г. Острогъ, Острожские князья и Острожская ординация // Волинские Губернские Ведомости. – 1864. – № 14-18, 20-23; Крушинский Л. Острогская ординация. Исторический очерк // Волинские Губернские Ведомости. – 1866. – № 1-2; Острожская ординация // Волинские Губернские Ведомости. – 1866. – № 49; Kardaszewicz S. Dzieje dawniejsze miasta Ostroga. Materiały do historii Wołynia. – Warszawa – Kraków, 1913. – S. 216-237, 270-280; Niesiołowski. Uwagi w sprawie ordynacji ostrogi. – Kraków, 1754; Zielińska T. Ordynacje w dawnej Polsce // Przegląd historyczny. – 1977. – Т. 68. – З. 1. – S. 17-30.

Петро Кулаковський

Острозька папірня

Паперова мануфактура другої половини XVI – першої половини XVII ст. забезпечувала папером *Острозьку друкарню* та друкарню Києво-Печерської лаври. Вивчали історію О. і її філіграней І. Каманін (1850-1921), О. Вітвіцька, О. Мацюк і визначний польський дослідник М. Гембарович (Mieczysław Gębarowicz) (1893-1984). Час заснування О. на основі вже відомих письмових історичних джерел точно встановити немає змоги. М. Гембарович і О. Мацюк на основі аналізу філіграней (водяних знаків) виявили марку О. у виданому в Острозі 1595-1596 рр. “*Margariti*” Іоана Златоустого. Саме ця дата умовно вважається точкою відрахунку функ-